

УДК 37.013.42:316.346.32-053.6

М. М. ВИДИШ,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи
і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету,
м. Хмельницький*

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ КОЛЕКТИВНОЇ ЕКОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті висвітлюються соціально-педагогічні технології колективної творчої екокультурної діяльності, які сприяють процесу соціалізації студентської молоді.

Ключові слова: *соціалізація, екологічна культура, соціально-педагогічні технології, екологічне виховання.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Становлення української державності, розбудова громадянського суспільства, інтеграція України у світове та європейське співтовариство передбачають орієнтацію на людину, її духовну культуру. Закладена в сучасних державних документах методологія освіти надає пріоритетності соціально розвиненій особистості, її життєвому самовизначенню, самореалізації, життєтворчості і, відповідно, апелює до сучасної особистісно зорієнтованої парадигми освіти. Потреби суспільства в самостійній, творчій, ініціативній особистості визначають нові параметри перебігу соціалізації, висувають підвищені вимоги до її суб'єкта щодо формування нових моделей соціальної поведінки, конструювання персональної системи цінностей, унаслідок чого перед педагогічною наукою постає потреба переосмислення й перегляду традиційних настанов у вихованні дітей і молоді.

Виховання як процес доцільно розглядати не лише з філософської та психологічної, а й з педагогічної позиції. Це цілеспрямоване формування в особистості певного ставлення до людей і навколишнього середовища. Причому формування розглядається не як зовнішній тиск на особистість, а як збудження та стимулювання її внутрішньої потреби до відповідного мислення, дій, духовних потреб.

Фундаментальним завданням виховання є соціалізація, соціальна адаптація підростаючого покоління, тобто поступове залучення молодої людини до системи суспільних і творчих відносин. Виховання ефективне лише тоді, коли наставник і студент разом створюють матеріальні та культурні цінності, набувають умінь і навичок у процесі формування стосунків.

Розв'язання завдань соціалізації особистості через її навчання, виховання, формування адаптивних умінь і навичок – основне призначення соціальної педагогіки [10, с. 406].

Теоретичне осмислення соціалізації як складової педагогічного процесу, вивчення форм, методів, засобів її практичної реалізації як педагогічної мети, роль навчального закладу в цьому процесі поступово привертають все більшу увагу науковців [4, с. 74].

Досить активно вивчається питання про міру відповідності між рівнями соціалізації та професійного становлення студентської молоді й сучасними потребами українського суспільства, а також про необхідність надання допомоги студентам для забезпечення оптимальних умов підготовки таких кваліфікованих спеціалістів, які здатні успішно адаптуватись не тільки на українському, але й на європейському ринку праці.

Успішність процесу соціалізації та професійного становлення майбутніх спеціалістів залежить від рівня організації соціально-педагогічної роботи у студентському середовищі, зокрема залучення студентів до різноманітних видів колективної діяльності.

Мета статті – показати, що організація колективної творчої екокультурної діяльності студентів, зокрема використання соціально-педагогічних технологій є вагомим чинником соціалізації студентської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. У розгляді проблеми соціалізації студентської молоді принципове значення має методологічний принцип, який розкриває практичну діяльність у довідлі як провідну у взаємостосунках людини та природи. У цьому аспекті роль практичних форм діяльності у формуванні відповідального ставлення людини до при-

роди низка сучасних філософів визначають як провідну в процесі ціннісних переорієнтацій суспільства. Це питання багатогранне, оскільки поряд з моральними аспектами проблеми воно включає певні зміни пріоритетів економічних, науково-технічних та інших ціннісних елементів, що визначають подальший розвиток суспільства.

Г. Пустовіт вважає, що система національної освіти має забезпечити підготовку молодого покоління, спроможного вийти зі стану екологічної кризи, подолавши споживацьке ставлення до природи [8, с. 13].

Позакласна діяльність має більше переваг у порівнянні з навчанням в аудиторії, оскільки вона не так обмежує види діяльності студентів. Одночасно вона більш пов'язана з місцевими екологічними умовами, які мають життєво важливе значення для громади, членами якої є самі студенти.

Основна перевага позакласних форм практичної діяльності студентів полягає в розширенні безпосередніх контактів з природою, спостереження за наслідками природоперетворюючої діяльності людини і, головне, її оцінка та особиста участь у різнобічній дослідницькій та природоохоронній роботі сприяє формуванню гуманістичних якостей особистості. Тому сьогодні поряд з філософськими, соціально-політичними й економічними гранями проблем охорони навколишнього середовища все чіткіше виявляється і гуманітарна грань.

Діяльнісний підхід є провідним чинником у формуванні екологічної свідомості й екологічної культури студентів, тому в навчальному закладі доцільно здійснювати екологічне виховання студентів за методом колективної творчої діяльності.

Першим у педагогічній діяльності використав метод колективного творчого виховання А. С. Макаренко. Згодом санкт-петербурзький учитель І. П. Іванов, узагальнивши ідеї А. С. Макаренка, розробив і апробував технологію колективного творчого виховання [5, с. 23].

Сутність технології колективного творчого виховання – формування особистості в процесі роботи на користь інших людей; в організації певного способу життя колективу, де все ґрунтується на засадах моральності та соціальної творчості.

Технологія колективного творчого виховання дає можливість удосконалювати пізнавально-світоглядну, емоційно-вольову та дієву сфери особистості вихованця й педагога.

Одна з головних ідей методики колективного творчого виховання – формування особистості через єдиний виховний колектив.

Колективні творчі справи – це, передусім, вияв життєво-практичної громадської турботи про поліпшення спільного життя оточуючого середовища, це сукупність певних дій на загальну користь.

Це справа колективна, тому що планується, готується, здійснюється й обговорюється всіма учасниками. Вона – творча, тому що на кожній стадії її здійснення і студенти, і педагоги ведуть пошук найкращих шляхів вирішення спільного завдання; бо справа не робиться за шаблоном, а завжди розкриває нові можливості її учасників. Колективні творчі справи розрізняються за напрямками виховання: громадські, трудові, пізнавальні, спортивні, оздоровчі, художньо-естетичної творчості, екокультурної діяльності тощо.

Основними умовами ефективності колективних творчих справ є:

єдність життєво-практичного та виховного спрямування для поліпшення життя всередині колективу та навколишнього життя;

творчий характер кожної справи: здійснення безперервного пошуку найкращих рішень життєво важливих завдань на всіх стадіях організації;

єдність окремих стадій організації кожної справи.

Основний педагогічний результат технології – розвиток громадянської самосвідомості та здібностей до соціальної творчості [12, с. 26].

Зокрема Л. Руденко пропонує використовувати технологію колективної творчої діяльності для проведення заходів екологічного спрямування. Ця технологія розглядається вченими як спосіб організації в навчальних закладах заходів, які можуть стати колективними, якщо дотримуватись певних правил.

1. Підготовчою роботою перед початком колективної творчої справи зі студентами проводиться бесіда, під час якої перед ними ставиться певна проблема, для розв'язання якої необхідно організувати та провести певний колективний захід. Далі здійснюється спільне його обговорення.

2. Колективне планування – це колективне уточнення мети діяльності колективу, колективний збір інформації, колективний аналіз зібраної інформації, її узагальнення, визначення завдань і справ. Це загальний збір-старт, на якому з'ясовуються питання: для кого проводиться справа, як, де і коли краще її провести, хто і разом з ким бере в ній участь, хто керуватиме, як розбитися на творчі мікрогрупи.

3. Надалі здійснюється спільна підготовка визначеної колективної діяльності, а також координується підготовча робота загалом. Позиція викладача на цьому етапі – не тільки бути разом з вихованцями, а й творити

спільно з ними, допомагати в разі необхідності, всіляко підтримувати та заохочувати їх.

4. При проведенні колективної творчої діяльності (заходу) кожна підгрупа студентів (чи група) демонструє всьому колективу результати своєї роботи або залучає до неї інших. Важливо, щоб усі були активними учасниками творчої роботи, а отже, зацікавленими у досягненні позитивних результатів.

5. Колективне підбиття підсумків є аналізом на рівні творчих мікрогруп: що вдалося зробити і завдяки кому, що варто використовувати надалі. Як можна діяти по-іншому, кому подякувати; на загальному підсумковому зборі рада формує колективну оцінку.

6. У подальшій роботі доцільно використати результати проведеного аналізу та пропозиції студентів щодо проектування нових колективних творчих справ [9, с. 22].

Однією з форм колективної творчої діяльності є проектна діяльність. Ми вважаємо, що для формування екологічної культури студентів досить ефективною є проектна технологія (технологія організації проектної діяльності) або метод проектів. Уперше метод проектів почав використовуватися в другій половині XIX ст. у сільськогосподарських школах США. Зазначимо, що переважно ця технологія, що запроваджувалася в навчальному процесі, сприймалася неоднозначно, часто піддавалася критиці. У вітчизняній педагогіці утвердження методу проектів також пройшло складний шлях.

А. С. Макаренко вважав, що справжній розвиток педагогічної науки пов'язаний з її здатністю “проектувати особистість”, тобто визначати з певною метою ті її якості та властивості, які мають бути сформовані у процесі виховання [7, с. 322].

Подібну думку неодноразово підкреслював і В. О. Сухомлинський, багатогранну педагогічну спадщину якого пронизує ідея проектування людини, і який вказував на те, що “...проекування і творення людини, здатної стати активною силою суспільного розвитку і сьогодні, і в майбутньому, – це найважливіше завдання школи і кожного педагога зокрема” [10, с. 55].

Сьогодні проектування розглядається як особливий вид технології, який відрізняється від власне наукової та виробничої, а сфера його застосування охоплює всі ланки соціального організму, включаючи і систему освіти.

Проектування, яке спрямоване на ефективне розв'язання різних соціально-економічних і духовних завдань суспільства в рамках конкретних соціальних об'єктів, являє собою складну багаторівневу ієрархічну систему, а це дає нам можливість виділити три рівні проектування у межах досліджуваної проблеми. Це, зокрема, соціальний, що відповідає сучасним умовам виховання та вимогам суспільства; психолого-педагогічний, що розробляється для навчального закладу або ж на рівні вікових паралелей, класу, групи студентів і відображає основні напрями діяльності педагога і вихованців у їхній взаємодії; особистісний – як такий, що є власне процесом розробки проекту розвитку особистості й характеризує уявлення педагога й самого вихованця про близьке й віддалене майбутнє.

Усі три рівні проектування взаємопов'язані. Психолого-педагогічне проектування є частковим щодо психолого-педагогічного і соціального. Органічне поєднання всіх рівнів проектування забезпечує гармонію інтересів особистості, колективу та суспільства в їхньому прагненні до реалізації мети виховання [1, с. 264].

Розглядаючи проблему проектування розвитку особистості, Г. С. Костюк підкреслював, що “виховання за своєю суттю – це керівництво індивідуальним становленням людської особистості, ...виховувати – це проектувати поступове становлення якостей майбутньої особистості і керувати здійсненням накреслених проєктів” [6, с. 609].

У свою чергу І. Д. Бех, обґрунтовуючи генетико-моделюючий метод виховання, зазначає, що, на відміну від традиційних, цей метод моделює не лише відчужену від актуалізованого стану свідомості суб'єкта форму дії педагога і зміст загальної виховної мети, а й проєкт її поетапного досягнення, забезпечує таку операційну систему впливів, яка робить виховний процес прогнозованим і керованим [2, с. 136].

Останнім часом проєктна технологія широко впроваджується в закладах освіти різних країн світу й слугує засобом ефективного навчання, виховання та розвитку особистості. У зв'язку з реформуванням національної вузівської освіти на сучасному етапі почалося відродження й упровадження методу проєктів в українській педагогіці. Теоретичне обґрунтування проєктної технології здійснили відомі науковці В. Зверева, А. Моїсєєв, М. Поташник, В. Лазарєв, Г. Селевко, І. Сисоева та ін. Результати проведеного аналізу наукової бази й освітньо-виховної практики показали, що технологія проєктної діяльності переважно розробляється на

рівні впровадження в навчальному, рідше у виховному процесі сучасної школи.

На наш погляд, проектна технологія має інтегративний характер і є фактично навчально-виховною. Метод проектів найбільш ефективно використовувати у позакласній роботі з метою створення умов для різнобічного розвитку кожної особистості, її самореалізації у змістовній творчій діяльності.

Навчально-дослідницький проект передбачає використання в ході його розробки комплексу методів, що активізують пошукову діяльність студентів. При цьому студенти включаються в самостійну пізнавальну діяльність, об'єднані спільною ідеєю щодо розв'язання конкретної проблеми. Тому навчальна інформація для них є значущою і застосовується в практичній діяльності. У процесі роботи над проектом у студентів формуються дослідницькі вміння, розвиваються навички самоконтролю, комунікативні навички.

У широкому розумінні проектом називають усе, що задумують або планують. У перекладі з латинської "проект" означає "кинутий уперед", тобто це є задумка як прообраз об'єкта. Проектування як галузь професійної діяльності, що потребує спеціальної освіти, виникла в техніці, на виробництві. Згодом воно поширилося на економіку, управління, соціальні сфери суспільства.

Поступово визначився основний напрям – проектування розвитку соціальних систем. Мета соціального проектування – організація процесу, який започатковує зміни в соціальному середовищі.

У даному випадку помітну роль відіграє екологічна спрямованість проекту. Це дає змогу студентам не тільки брати участь у розв'язанні актуальних життєвих проблем, а й реалізувати при цьому свої здібності, долати труднощі соціалізації.

Використання в соціально-педагогічній практиці технології екологічних проектів навчає студентську молодь самостійно думати, знаходити та вирішувати проблеми, використовуючи для цього знання з різних галузей. Студенти вчаться прогнозувати результати, можливі наслідки різних варіантів рішення, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Метод проектів завжди потребує розв'язання проблеми. Результати проектів повинні бути відчутними: якщо це теоретична проблема – то конкретне її вирішення; якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження в життя.

Використання методу проектів ставить низку вимог:

- 1) наявність актуальної проблеми з обов'язковими варіантами вирішення проблеми;
- 2) практичне, теоретичне та пізнавальне значення передбачуваних результатів;
- 3) самостійна діяльність студентів або спільна праця з фахівцями, педагогами тощо;
- 4) можливість структурування змістовної частини проекту, отримання практичних результатів.

Невід'ємною часткою сучасного екологічного проекту, як вважає Н. Гнилуша [3, с. 69], є чітке уявлення про екологічну проблему, постановка конкретної мети, підбір адекватних екологічних методик, формування дієздатної команди та цільових груп, ефективна взаємодія різних прошарків суспільства.

З педагогічної точки зору до екологічних проектів ставиться ряд додаткових вимог: наявність швидкого та реального результату; можливість конкретної і посильної участі студентів; можливість вирішення двох основних завдань – освіти і виховання студентів. При цьому загальна схема екологічного проекту спирається на таку схему: екологічні знання → екологічні дії → екологічна свідомість.

Відчуженість від природного оточення призводить до нездатності зрозуміти його проблеми та співпереживати. Метод проектів дає молоді змогу тісно взаємодіяти з природними об'єктами, бачити проблему, зрозуміти її суть і шукати шляхи її розв'язання. Співпереживання природному оточенню зумовлює прагнення розв'язати проблему та бажання діяти. Тобто, в процесі проектної діяльності відбувається зміна естетичного ставлення до природи на етичне.

Висновки. Отже, метод проектів є водночас соціально-педагогічною технологією, використання якої разом з технологією колективних творчих справ створює умови для всебічного розвитку особистості у процесі організації її творчої діяльності та соціалізації. Успіх упровадження проектної технології залежить від усвідомлення викладачами її значення, знання й дотримання ними алгоритму її організації.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження засобів соціалізації студентської молоді ми вбачаємо в розкритті особливостей використання проектної технології у виховній роботі.

Список використаної літератури

1. Антонюк Т. А. Социальное проектирование: некоторые методологические аспекты / Т. А. Антонюк. – Минск : Наука, 1987. – 264 с.
2. Бех І. Д. Проблема методів виховання в сучасній школі / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 4. – С. 136–141.
3. Гнилуша Н. Екологічна спрямованість проектної діяльності студентів педуніверситетів / Н. Гнилуша // Рідна школа. – 2005. – № 8. – 69 с.
4. Заболотна О. Аспекти соціалізації американських та українських школярів: порівняльний аналіз / О. Заболотна // Рідна школа. – 2004. – № 3. – 74 с.
5. Иванов І. П. Енциклопедія колективних творчих справ / І. П. Иванов. – М., 1998. – 23 с.
6. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К. : Рад. школа, 1986. – 609 с.
7. Макаренко А. С. Методика організації виховного процесу / А. С. Макаренко // Твори: в 7 т. – К. : Рад. школа, 1954. – Т. 5. – 382 с.
8. Пустовіт Г. Екологічна освіта учнів у позашкільному закладі: теоретичний аспект / Г. Пустовіт // Рідна школа. – 2001. – № 5. – С. 13.
9. Руденко Л. Колективна творча діяльність як технологія виховання екологічної компетентності учнів / Л. Руденко // Рідна школа. – 2007. – № 11–12. – 22 с.
10. Савченко С. В. Социализация студенческой молодежи в условиях регионального образовательного пространства / С. В. Савченко. – Луганск : Альма-матер, 2003. – 406 с.
11. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 1. – С. 55.
12. Ягоднікова В. В. Виховання лідерів / В. В. Ягоднікова // Виховна робота в школі. – 2009. – № 10. – С. 26.

Рецензент – кандидат психологічних наук, професор Романовська Л. І.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2013.

Выдвиги Н. Н. Социально-педагогические технологии коллективной экокультурной деятельности в контексте социализации студенческой молодежи

В статье рассматриваются социально-педагогические технологии коллективной творческой экокультурной деятельности, которые способствуют процессу социализации студенческой молодежи.

Ключевые слова: социализация, экологическая культура, социально-педагогические технологии, экологическое воспитание.

Vydysh M. M. Social and pedagogical technologies of collective ecological culture activity in the context of socialization of students

The article highlights the socially-pedagogical technology of collective activities of ecological culture that promote socialization process of student young people.

Keywords: *socialization, ecological culture, social and pedagogical technology, ecological activities.*